

ממוסדים : רועי (צ'יקי) ארד, דורי מנור.

חלק ראשון

תיק רצ"א או "הנבלה"

רועי צ'יקי ארד עולה לבמה, ללא דפים, עם מחשב נייד וננסי בצבע ורוד מטאלי. הוא מבקש מן הקהל להמתין שעה שהוא מתחבר לאינטרנט כדי להקריא את שיריו המאוכסנים בתיבת הדואר האלקטרוני שלו. פאזזה. חמישים שניות. הקהל צוחק במבוכה. צ'יקי מהמהם. כעבור רגע, מכריז המשורר: החיבור לרשת נכשל. הוא פונה במיקרופון למלצרית הקרובה, מחמיא לה על יופייה. הקהל צוחק. הוא שואל אותה מהי סיסמת האינטרנט במקום. הקהל צוחק. משצלח החיבור הראשוני נדרך צ'יקי, מנתר, ונעמד על רגליו כשמחשבו הוורדרד בין ידיו. "אני הנבלה!" הוא מצווה את שירו הידוע. "אני הנבלה, אני הנבלה!" פוער את פיו בעווית גרוטסקית, מהגה את המילים לאט ובהדרגה ונעמד על הכסא. לחלוחית של רוק מנצנצת בשולי שפתיו. המחשב בידיו. "אני... הנבלה... אני הנבלה, אני, אני, אני!". חוזר על המילים, נצרך, מזיע "הנבלה!", "הנבלה!", הנבלה!". הקהל צוחק. עקרון ההישנות הישן והטוב הוכיח את עצמו בפעם המי יודע כמה. "נבלה!, נבלה!, נבלה!" ממשיך צ'יקי, רוקק לכל עבר. הוא מניח את רגלו הימנית על השולחן שלפניו ומנתר בצעד בטוח מן הכסא אל השולחן. "הנבלה!". הקהל לא עוצר בעצמו למול התעלול הלולייני ופורץ במחיאות כפיים ובנהקות צחוק. צ'יקי אינו מתרגש. עוד יש לומר שש-עשרה פעמים את המילה "נבלה" בטרם יסתיים השיר. הוא מגביר את צווחותיו וגובר על מחיאות הכפיים. "נבלה!, נבלה!, נבלה!" הוא מרעים בקולו כשלפתע, כבסרט בורקס מובחר, שכנה בכנין הסמוך פותחת חלון וממטירה עליו

מטר ברכות שאין להעלותו על הכתב. הקהל באכסטיזה. הקתרזיס נשפכת להם מן האוזניים. צ'יקי מודה למלצרית שמסרה לו את סיסמת האינטרנט של המקום, ומבקש מן הקהל לכבד אותה במחיאיות כפיים (הפעלת הקהל היא אלמנט חשוב. מה שטוב לוועדי עובדים, טוב לחובבי-שירה). הוא מסיים את הופעתו, יורד מן הבמה ברישול מוקפד, מהוקצע, קורץ לעלמה עלומה בקהל, ומסתלק מן הזירה עוד בטרם יעלה המשורר הבא –

He's the bafflement of Scotland Yard, the Flying Squad's despair:

For when they reach the scene of crime – Macavity's not there!

על אף שאיני מרבה לפקוד אירועי שירה, הזדמן לי, במהלך העשור האחרון, לחזות עשרות פעמים בחזיון העוועים שתיארתי זה עתה בקיצור נרחב. למעשה, אני מניח – בלא חשש לגזומה ובהסתמך על פעלתנותו של מושא הדברים – שאת הריטואל הנכלתי לבדו, ביצע רצ"א מאות פעמים במהלך התקופה הזאת. כאשר בכל פעם הוא התחבר לאיטו לרשת, החמיא למלצרית, נעמד על השולחן, צווח, נצווח בידי שכנה, החמיא למלצרית בשנית, ביקש את הקהל לחזור על דבריו, ציווה עליו למחוא כפיים, שוב למלצרית, קרץ והסתלק וגו'. והכל בדיוק מושלם ובתזמון מוקפד המותירים את הבורגנות (שבסופו של יום, גם כיום, מזכירה בשמרנותה עדת גברות ויקטוריאניות בשמלות פרחוניות המסננות "How rude!" למשמע שירי ביירון) הצעירה והבוגרת גם יחד, פעורת פה ושמוטת לסת למול הסייח הפראי והנועז.

כתבתי בעבר: "רועי צ'יקי ארד אינו עוד יוצר צעיר או עכשווי במרחב הישראלי, כי אם זרם מרכזי בתוכו, אלטרנטיבה, סימפטית, הומוריסטית, קלילה ואהודה במרחב שבין יצחק לאור, אגי משעול ורוני סומק. אלטרנטיבה שמתחרה על ליבו של אותו קהל בורגני-חילוני המשתעשע במרחב שבין הכיבוש ובין הדגדגן, בין השחור ובין הלבן, בין ההון ובין הבון-טון". אך מה שהיה עד לא מכבר "אלטרנטיבה סימפטית וקלילה"

הלך ואיבד מן האלטרנטיביות שלו, סלל וזלל את דרכו ללב הממסד¹, כשאחריו טופפת במרץ אוגדת נמלים פועלות. במצב בו נוצר, כשרצ"א ו'מעין' משמשים שופר לחתך בורגני-צעיר ומצטער (בהוראת "מבקש להיות צעיר" וגם בהוראות אחרות) ההולך וגדל נדמה כי אין כל מנוס מלנסות ולחשוב את "האלטרנטיבה הקלילה" הזו בכובד ראש.

ראשית: איך זה מחזיק או What Makes it Tick?

כשש שנים חלפו מאז חזיתי לראשונה בפלא מבאר-שבע, היה זה בערב השקה לאחד מגיליונותיו הראשונים של כתב העת 'מעין' שבעריכתו. ההשקה נערכה בלופט מפואר, בקומה העשירית, בסמוך לבניין עיתון 'הארץ'. משוררים ישבו על ריהוט עור בשווי אלפי דולרים, תזמורת ניגנה שירי פופ, עלמות זהובות שיער מזגו שיכר בכניסה ומכרו את גיליון 'מעין', שכלל בין היתר גם את שיריהן. רצ"א הידס בן הנוכחים לבוש בזיג לבן וקוקטי, חילק חיוכים, 'מעין' ולחיצות ידיים. נייר כתב העת הסוציאליסטי היה ורדרד, תרומת עיתון העסקים 'גלובס'. על אחד מקירות החדר הוצבה מראת ענק, ולמולה, נישא במלוא הדרו – פסלו אדיר המימדים של מאו דזה-דונג. מצדיע במועל יד. האולם הגדול הלך ונגדש, ספרתי מאה אנשים, ספרתי מאה חמישים אנשים, במאתיים הפסקתי לספור. מפגן אדיר. מאתיים אנשים אוחזים בגיליונות של 'מעין' החדש, לוגמים קאפיריניה מכוסות פלסטיק לרגלי מאו וכבואתו. אט-אט החל מתחוור לי כי מאתיים האנשים שחלקו עמי את הלופט ההדור (באדיבות האלפיון העליון חובב השירה: 'רהיטי קסטיאל') ואת צילו של מאו פרסמו, רובם ככולם, שירים בכתב העת הנדון. מאתיים משוררים! מאתיים משוררים בחדר אחד! 'בית הסופר' החדש!

התזמורת מחרישה ורצ"א, שאינו לוגם לעולם, עולה לבמה. הקהל משתתק. ריטואל הנבלה עומד להתחיל בכל רגע. רצ"א פותח את המחשב

---

¹ עדות נוספת להיספחותו והסתפחותו של 'מעין' לליבו של הממסד הספרותי בא"י, סופקה לנו רק באחרונה כשאחד מעורכי כתב העת, הצלע שאחראית על מוסף הקולנוע 'מערבון', מר יהושע סימון, מי שאצר בעבר את הביאנלה לאמנות עכשווית בהרצלייה, נבחר לשמש כשופט בפרס ספיר.

הנייד. מאותו הרגע ואילך, יהיו אשר יהיו הדברים שאמר, שמעתיו אומר את הדברים הבאים:

"אֲשֶׁרֵי עֲנִי הָרוּחַ כִּי לָהֶם מְלָכוֹת הַשָּׁמַיִם... שְׁאֵלוּ וַיִּנָּתֶן לָכֶם דְּרָשׁוּ וְתִמְצְאוּ דְפָקוּ וַיִּפְתַּח לָכֶם: כִּי כָּל הַשְּׂאֵל יִקַּח וְהַדְרָשׁ יִמְצָא וְהַדְפָּק יִפְתַּח לוֹ... אֲנִי אָמַר לָכֶם הֵן יֵשׁ סְלִיחָה לְבְנֵי אָדָם עַל כָּל עֲוֹנוֹתָם... אֶל תִּשְׁפְּטוּ לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִשְׁפְּטוּ... לְכוּ אַחֲרַי וְאֲשִׁימְכֶם לְדִינֵי אַנְשִׁים... וכו'.

בשלב בו ניתר רצ"א, כמתוכנן, מן הכסא אל השולחן, כבר נחשף בפני מנגנון הפעולה המאפשר את קיומו של כתב העת 'מעין' ועמו את קיומו של רצ"א כאושיה ספרותית בא"י. "הנבלה" הדהד בחלל. "אני, אני" צווח רצ"א, בעודו מאקדח את אצבעותיו וקורץ לעלמות. הרוק בשפתיו.

העיקרון כאן – כמותי ולא איכותני – הוא פשוט ויעיל. כוח ארגוני שלא היה מבייש את ההסתדרות או את מרכז הליכוד, חבר מביא חבר, חברה מביאה חברות. המשוואה פשוטה. כעורך חוותי אותה על בשרי לא אחת: אם אתה מפרסם מישהו, הוא אוהב אותך. אם אתה דוחה מישהו הוא לא אוהב אותך. כמה פשוט, ככה נכון. וככה מאתיים משוררים. יש מקום לכולם וכיף ומצחיק. הדיבר הקדוש מכתוב את פני הדברים: "יש סְלִיחָה לְבְנֵי אָדָם עַל כָּל עֲוֹנוֹתָם... אֶל תִּשְׁפְּטוּ לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִשְׁפְּטוּ...". מחא לי כף ואמחא לך, חיה ותן לחיות וגו'. בזה האופן נקשרים המשוררים הללו זה בזה בברית עולם שאין להתירה – ברית-בינוניים. וכך זה מחזיק: המנגנון של כתב העת 'מעין' מייצר, מתחזק ומרחיב את הברית הזו.² עניינו של 'מעין' הוא ייצור, אישור והרחבת המעגל של עצמו. עניינו אינה הספרות.

מרבית משתתפי 'מעין' מעולם לא גילו עניין ספרותי בכתב העת, כי אם חברתי גרידא, לאמור: כתב העת כתירוף לקיומה של סצנה כייפית, אופנתית ומדויקת פוליטית. למעשה, החלק הארי של משתתפי 'מעין' אינו מגלה כל עניין ממשי בספרות וזאת זרה להם כמעט לחלוטין. הם פועלים

---

² ועוד בהקשר זה: "הפצת הסרט [או הבשורה] למעשה, חשובה יותר מעשייתו, שטח המדף הוא המסור" וגם "המלוהקים לסרט לעולם לא יהיו כאלה אשר לא נמצאו בספר הטלפונים של הבמאי או של המפיק מראש" (מתוך: 'המנשר לקולנוע אוורירי', 'מערבון' מס' 2)

מחוץ לספרות, מחוץ לרצף, כותבים (מבלי דעת, מתוך בורות) את זך שוב. את לסקלי שוב. את שבתאי שוב. אפילו את רצ"א הם כבר כותבים שוב. מה זה חשוב. הם היפים והאמיצים. עיתונאים, מרצים, אמנים ובעיקר נערות צעירות (אותן מכנה רצ"א בשם ה"משורות"), כל מה שצריך כדי להפוך סצנה לנחשקת וויראלית. כמעט הכל.

אל הריק העצום הזה, שכרע אפיים ארצה והתחנן למעט דברי-ספרות, יצק רצ"א, כאחוז אמוק, תוכן חלופי בדמות האקטואליה הפוליטית. מאותו הרגע ואילך, הפך 'מעין' מכתב-עת ספרותי, לביטאון שמאלי (חד"ש) ושמאלה. בן סורר ל'מטעם' ז"ל, שהוא עצמו בן לא-יוצחל של ויזלטר) המסקר את הנעשה בהפגנות ארצנו, אותן הוא יוזם בעצמו כדי לסקרן. משק אוטרקי פוליטי. מקיאים ואוכלים. ארבע פעמים בשבוע, בבילעין, בדימונה, ברוטשילד וביפו. פעילות חברתית ומשחקי חברה. כניסה חנם. במה פתוחה. מי יסרב לאדם המבקש להקריא את שיריו האיזמים המבכים את גורל האחר? פיקוח אחר דוחה שירה. דימונה, ארבעים מעלות בצל. חמישים אנשים באירוע הקראת שירה בשעריו של מפעל שימורי גור. נסעו ביחד באוטובוס. העלו לרשת תמונות מן המסע. חמישים אנשים, ולכל אחד ואחד מהם, בלא יוצא דופן, שיר בכיס מעילו. רצ"א פיצח את הקוד. הנוסחה מושלמת: תחושת שייכות ותחושת שליחות ("ההחלטה להיאבק נגד כוחות ההון העצומים היא כמו הבחירה להיות משורר" מרצד רצ"א בהקדמה למעין מס' 7). אופיום להמונים. צבא קטן צועד בחוצות תל-אביב, חדור בגאוות יחידה, נושא את דגל הפלורליזם (הדוגל בפלורליזם כלפי פלורליסטים בלבד. לאמור, כל המשבית את השמחה נקעקע על מצחו בקלשון משולש *persona non grata*). הכיף היה לתכלית, ההומור היה לטכניקה ומטלות בית התמחוי הלכו והתבססו כתוכן העיקרי, ארשת רצינית אחזה בפנים. 'מעין' הפך למטה. גוף אדמיניסטרטיבי לכל דבר ועניין, הברוקרטיה גדלה, הסעות, טפסים, תקציבים, ישיבות, קואליציות (אופוזיציות אין), בריתות, מנשרים ופרסומים המלווים כל אירוע ומאורע, כל מלחמה או הפגנה. מייד מכונסת ישיבת חירום, מחלקים תפקידים ויוצאים לדרך. מדפיסים אנתולוגיה. אימייל המוני מזמין את חיילי 'גרילה תרבות' לשלוח שירים העוסקים במצב התברואתי בעיירה הבדווית רהט. מאות כתבנים שוקדים על מקלדותיהם, מחליפים רשמים, משתפים ברשת,

המזרחים כותבים על קיפוח המזרחים (אגב, רק המזרחים כותבים על קיפוח המזרחים, האשכנזים כותבים על קיפוח הפלשתינאים), גאים כותבים על גאותם, כולם הולכים לכתוב בקפה שיר הקורא להפסקת הכיבוש ברהט. רהט אינה תחת כיבוש, אך מה זה משנה, הלא "אין הבדל", ערבי זה ערבי.

ובנימה אופטימית זו, אני מבקש ברשותכם לצטט מן ההקדמה שחיבר רצ"א לגיליון 'מעין' מס' 7:

"כתב העת נפתח במניפסט השירה המהפכנית של המשורר העיראקי אחמד מטר. בסופו, סיפורו מלא האיפוק של המחבר רחמן מוניף על תושבי הגולן בדמשק אחרי מלחמת ששת הימים ומאבקם הכפול. איתמר בן מסייר בין מהגרים ... אריאלה אזולאי מנסחת את שפת המהפכה של צילומי המהומות במצרים ... נדב ארנפלד מתאר אינתיפאדה בבאר-שבע ... אינה שנדר כותבת על נסיעה למצרים, כשברקע השריפה בכרמל ... תיאטרון 'מעין' הפיק השנה את המחזה והספר "אנרגיות טובות" ... שלמעשה היה המחזה של פרוטוקול ועדת הכלכלה על הגז הטבעי ... יזמנו את שירון מהפכת האוהלים... חבורת "גרילה תרבות" פעלה בכל הארץ, ותמכה במאבק על מחירי המים של ג'קי אדרי חברנו בדימונה, נאבקה עם העובדות הסוציאליות בשדרות, הזדהתה עם תושבי אל-עראקיב המופנה שוב ושוב, והיתה עם עובדי חיפה כימיקלים המתבצרים במפרץ חיפה ... ההחלטה להיאבק נגד כוחות ההון העצומים היא כמו הבחירה להיות משורר ... האש שבערה באוהלי רוטשילד ובכיכרות ישראל יצאה מגחלים שהדליקו אסופות שירה כמו 'אדומה' ... דור האוהלים והבחירה להיאבק ברחוב ולשמוח בה בעת, להאמין בצדק חברתי וגם באהבה, היא תמיד הבחירה של מעין."

מילותיו של רצ"א מזכירות, יותר מכל, נאום של פוליטיקאי בימי בחירות. "עשינו", "יזמנו", "הפקנו", "נאבקנו", "הזדהינו", "הבערנו" וכו'. רשימת הישגים שאינה כוללת ולו מילה אחת על ספרות. כותרת מזנקת לעין: "מניפסט השירה המהפכנית של המשורר העיראקי אחמד מטר". אך מה בפנים, מה? "אני כופר בעיפרון וכופר במחברת / אני כופר בשפה גבוהה

... אני כופר בשירה שאינה מזעזעת את העוולות ... (מתוך: 'אני כופר', אחמד מטר, 'מעין' מס' 7, עברית: תמאר מסאלחה). לא פחות ממניפסט מהפכני! הפלא הבבלי כופר בשירה שאינה מזעזעת את העוולות. אריאלה אזולאי אינה מנתחת את שפת המהפכה, כי אם "מנסחת" אותה. מנסחת להנאתה את מה שניסחו אלפי מצרים בדמם בעודה קובעת, "על הדרך", באופן חד וחלק, כי "הגיע הזמן לתבוע את פירוק המשטר הישראלי". אינה שנדר כותבת על נסיעתה למצרים "כשברקע השריפה בכרמל", ברקע, אי-שם נשרפים אנשים. חבורת 'גרילה תרבות' מצווחת במגאפונים מחוץ למפעלי ארצנו וסוברת לתומה כי שורות (נתן זכיות להחריד אגב) כמו: "המחבר מת / וכל שנותר לברר הוא מי הוא ... מת המחבר, או כמעט, עוד מעט מת" (תומר גרדי, 'מעין' מס' 7) או "לאדון, לדחפור ולפליט / למדבר, לגירוש ולטרנספר במשאית" (מתוך: תאמר מסאלחה, 'מעין' מס' 7), בכוחן לשנות סדרי עולם ולהביא תשועה לעובדי 'חיפה כימיקלים'.

"האש שבערה באוהלי רוטשילד ובכיכרות ישראל" כותב רצ"א ברצינות תהומית (או שמא הוא שוב מתבדח? או במילותיו שלו: "בסך הכל הייתי מוכן לוותר על הרבה דברים בשביל בדיחה טובה, שיהיה מצחיק"). אש? בערה אש ברוטשילד? אני מתגורר בבבלפור ולא הרחתי דבר! על איזו אש מדבר רצ"א? האם "דור האוהלים והבחירה להיאבק ברחוב ולשמוח בה בעת, המאמין בצדק חברתי וגם באהבה" חפץ באש? יודע מהי אש? האם תמונתו של פסל הגיליוטינה כהה הלהב המעטרת את שער הגיליון השביעי של 'מעין' מסוגלת לחתוך? האם פסל הגיליוטינה עצמו, שהוצב בלב התופת המלחשת של רוטשילד בימי הבערה הנוראים, מסוגל לפגוע בזכוכי? (השלכה על השלכה, סימון על סימון) איזו אש רצ"א? האם זו שהוצתה בידי תקשורת ההמונים (שאחריה הזדנבתם כאחרוני העדר) וכובתה על ידיה באותה הזריזות שבה הוצתה? או שמא מדובר באש פלאית? בווערת ואינה מכלה. לאמור: בערה אש גדולה בשדרות רוטשילד (כלשון רצ"א) ומאום לא נשתנה, לא במישור המעשי, ובוודאי שלא במישור הערכי. עובדה.

רצ"א מעיד בראיון: "בתור ליצן חצר יש לי יתרון, המרחב שלי יותר גדול משל סופר רציני. מה עדיף להיות, מלך או נווד? הנווד יכול לעשות כל מיני דברים, המלך חייב להיות בארמון. העמדה של הליצן מרשה לי

המון". ניתן להבין על שום מה מדמה בנפשו רצ"א כי עמדת "ליצן החצר" עשויה לאפשר חופש ומרחב. אך אם יכול דווקא ליצן החצר להיות נציגה של האמת, האין זה משום שהוא האומר "המלך הוא עירום", ולא "הבה נתפשט"? ואילו רצ"א אומר: "העמדה שלי לגבי אמנות היא פשוטה יותר, ומנוסחת בשתי מלים: אין אמנות... מבחינתי, עומק הוא בדרך כלל מילה נרדפת לקשקוש ולניסיון לא להגיד כלום. עומק זה דבר פיקטיבי. אם אתה משווה את העמוק והרדוד, בעצם אין ביניהם הבדל". אך האין תפקידו של הליצן הוא להדגיש, להבליט ולזעוק את ההבדלים? לא הליצן הוא שיאמר: "אין הבדל", שרירותיות שכזאת יאה יותר למלך. מלך שאינו נבון במיוחד. אם עמדתו של רצ"א לגבי אמנות היא ש"אין אמנות", אזי לגבי מה בדיוק יש לו לרצ"א עמדה? מה טעמה של אמירה זאת? האם היא מצחיקה? שובבה? חדשנית? מה תפקידה זולת השטחת הקריטריון, בבחינת כל דכפין ייתי ויכול, שהרי אין דבר כזה אמנות, ולפיכך כל אחד יכול. החלום האמריקאי. יישור קו מוחלט עם תרבות השואבת את כוחה מהענקת כוח מדומה לצופה, מהפיכתו למשתתף פעיל (לכאורה) ומטיפוח אשליית חשיבותו. תצביע – תשפיע. שלח מסרון בעד (רק בעד). גם אתה השופט. אתה תקבע. אתה בורג חשוב מאוד מאוד וכן הלאה³. מה שעובד, עובד. הלקוחות קונים ורצ"א מתעצם. 'מעין' פועל בחלל בו די במסרון שנשלח בסלולארי והעלה חיוך בעברו השני של הקו כדי להידפס כשיר. ההומור מהווה תנאי מספיק, והתקינות הפוליטית תנאי הכרחי.

אך בעוד ה'פואטיקה' של משוררי 'מעין' אינה מחוברת לדבר מלבד לחבר'ה ולרשת, ובוודאי שאינה מחוברת באופן מודע לרצף כלשהו, הפואטיקה של רצ"א עצמו – עד כמה שהדבר עולה מספרו האחרון 'רובים וכרטיסי אשראי' (פלוגית, 2009) ובמיוחד מן הפואמות 'הינשוף' ו'פגר הפלדה' או שירים כמו 'המנון סוף הלילה' ו'אפרשזיף' או אפילו משירים

---

³ ב-2005 נתפרסמה בפורטל האינטרנטי 'נענע' הידיעה הבאה שבסופה לחצן בחירה: "רועי צ'יקי ארד רוצה שאתם תכריעו מי מבין הקליפים לשיר שלו, האחד עם אצבעות, השני עם חזזיר – ישודר בערוץ 24... אלא שרק קליפ אחד יכול להישלח אל ערוץ 24. ובכן, זו ההזדמנות שלכם לראות את שני הקליפים ולהשפיע על עתיד המוזיקה והנוער. אם כך בחרו: קליפ החזזיר או קליפ האצבעות".

חדשים יותר כמו 'האגם הגדול' – פועלת בתוך רצף שירי מובחן למדי, שראשיתו באימג'זם מדולל בתיווכו של שבתאי (או בפוסט-אימג'זם כהגדרת רצ"א), המשכו בשברי-כנעניות מלאכותיים ומודבקים (שהרי שורות כמו: "בנה של ענת / בר אדמה, בן לסהר / הינשוף... ובציית הלשעבר, פורש אט כנפיו / ארוד ומטוייט..." אין מהוות כנעניות של ממש כי אם סימון, פארודי כמעט, של כנעניות ותו לא), ברפטיביות של דור הביט (פרלינגטי, גינסברג, מאמירי ברקה⁴ ושות'), באסכולת ה'ספוקן וורד' והפרפורמנס של שיקאגו בשנות ה-80 (כאמור, בין היתר בתיווך אפרת מישורי) ואחריתו במאבק גלוי, שעליו אני מברך, בנוסח הזכי וב'שירת הפצע' של דור המדינה.

כתבתי בעבר, וכולי תקווה שעוד אכתוב בעתיד על שירתו של רצ"א. לפי שעה אני מפנה את הקוראים לקרוא בשירו של לורנס פרלינגטי 'תחתונים' (מתוך: 'נהמה – שירה ביטניקית', תרגום דן עומר, 1967) ולהשוותו עם אחדים משירו של רצ"א, ובייחוד עם השיר 'מדינה בטרנינג'. הדמיון הפואטי מבעית. הרטוריקה שוכפלה בדיוק מצמרר. גם מאהרן שבתאי נטל רצ"א מכל הבא ליד, גם מאפרת מישורי וגם מרטוש ומדן דאור ומיואל הופמן⁵. חופנים-חופנים. אין בכך כל פסול (כל עוד ההשפעה היא במידה סבירה), אך גם אין בכך כל תועלת, שכן, ויש להדגיש: צ'יקי אינו מושפע, הוא נוטל ומשבץ, פוסח על ההפנמה ומסתפק בהצבה. אין זמן להפנים – הקהל יברח, אין עניין בהפנמה – הלא "עומק זה דבר פיקטיבי", מְדַלֵּז לו רצ"א להנאתו בדרכו אל לב הממסד.

---

⁴ על ריבוי הקשרים התוכניים והצורניים בין אמירי ברקה (לשעבר לירוי ג'ונס) לרצ"א וסביבותיו ניתן להרחיב במאמר נפרד, אולם נוכל לחסוך זאת באמצעות ציטוטן של שורות אחדות משירת ברקה שתורגמו בידי רצ"א וא. שבתאי עבור גיליונו השני של 'מעין': "מי ידע שמרכז הסחר העולמי עומד להיות מופצץ / מי אמר ל-4,000 עובדים ישראליים במגדלי התאומים / להישאר בבית באותו היום / מדוע שרון נשאר הרחק מהמקום" וכו'.

⁵ תרגומי דאור וכרטיסי הברכה של הופמן, משמשים אצל רצ"א על תקן הבאר המזרחית שבה חייב גם כל פוסט-אימג'סט. שירת ה"קימו" (מעין הייקו לרעבים) שהגה רצ"א בעקבות חשיפתו לקרינת המזרח, הולידה את השיר הבא: "היתה רוצה לשכב עם כולם אך / נשאת על הדלפק / בסניף הבורגר-ראנץ" (מתוך: 'שירים וציורים 2000-2003', הספר ראה אור בסיוע עיתון העסקים 'גלובס').

בכל הנוגע לפואטיקה של כתב העת 'מעין', הרי שזו אינה משקפת את הפואטיקה של עורכו, אלא טפח מאוד מסוים בה, שעיקרו המיידידות. פה קבורה הנבלה – בסילוף הדיבר האמיג'יסטי המפנה את הכותב לתיאור ה"דברים הקטנים" ולחיי היומיום. האמנם "המריצה האדומה... הבוהקת במי הגשם", או "השזיפים המתוקים" של ויליאמס, דומים במיידיותם לשורות "בחנות צילום מסמכים גלסי / כל העכברים דביקים / כל המקלדות טחובות / אבל יש להם אופיס 2007" (נמרוד קמר 'מעין' מס' 4), או לשורות "אל תטפף עליי שמש / קח אותי לסופרפארם / למילה סופרפארם יש צליל צעיר / כמו בורגר-ראנץ' או אוברדראפט" (צאלה כץ-ערן הדס, 'מעין' מס' 2)? ויליאמס יודע כי "כל כך הרבה תלוי / במריצה אדומה" בעוד הדס ממיר בזריזות את הסופרפארם ב"בורגר-ראנץ' או באוברדראפט". ה"אקטואלי" בהוראת "ממשי" (ויליאמס) או אף בהוראת "עכשווי", מתחלף ב"אקטואלי" בהוראת "חדשות". מוחשות הממשות מפנה את מקומה לריחוק שבדיווח. ההפנמה נזנחת לטובת ההצבה. המשקל מועתק מנצחיות-הרגע לרגעיות-הרגע, מזכור ושמור, ל"אכול ושתו כי מחר נמות". וגם זה בקושי. גם להדוניזם ממשי אין כוחו של 'מעין' עומד, כותביו מגיעים לאופציה החבוטה הזו חבוטים ומשוללי-און, מתוך ברירת מחדל, ונוכחים לגלות שגם ההדוניזם או הדקאדנס מצריכים מחויבות מלאה וכי עתה אין להם אלא להפוך "לסובייקטים שסועים" (כלשונם), לאמור, להשים עצמם כמשתטים ובה בעת להתענות ברפלקסיה נצחית ובציניות מרפות ידיים. אך בבקחנליה, כבבקחנליה, אין מקום לרפלקסיה – אך רפלקסיה, גם אם מוגבלת ומקובעת במוסכמות מתוחמות להחריד, היא עיקר תעסוקתם של כותבי 'מעין', ואין כאן משום יצאה כנגד הרפלקסיה היקרה מפז, אלא כנגד הרפלקסיה המסוימת של כותבי 'מעין', שתפקידה להוות מנגנון השהייה ותוכן חלופי – רפלקסיה על רפלקסיה. רפליקה על רפליקה. ארס-פואטיקה:

"השירה מזמן איבדה את הסקס-אפיל / כל המשוררים מכוערים / מאוננים כפייתיים שלא רוצים באמת ליצור קשר / רק להשפריץ את עצמם החוצה בטיפות. / הלבן נמסך בשפתי / והוא בא ממך והוא שב אליך" (הגר רוח, 'מעין' מס' 3); או "חשבתי שאם אכתוב בדרך / מובנת, מיושבת, כחולה / בינו אותי" (חגי קלע, מתוך 'מעין' מס' 7); או "אני אוהבת שירה. / שירה

לבנה וצחה / כזו שדמותי משתקפת מבין שורותיה ושאפשר לקרוא עם קש" (אלין לב הר, 'מעין' מס' 2); או "הדף הזה הוא החדר. הוא העולם. אינני יודע כיצד למלא אותו" (שגיא אלנקוה, 'עשרים', 'מעין' מס' 7) או "אני כותבת את מה שלא יתכן" (תהל פרוש, 'הרי ספרד' 'מעין' מס' 7); או, אם נבקש להדגים זאת באורח האולטימטיבי (חגי קלע, "שיר", 'מעין' מס' 7):

"השיר הזה מתחזה לסיפור. יש לו את כל התכונות של סיפור. הוא שואף לגעת בצד הימני של הדף. אפילו קטיעת השורות הגיונית. מעבר מפסקת פתיחה לגוף ... פתאום הוא חושב שאם לא יצליח להיות סיפור הוא ייחשב שיר גרוע, ולכן הוא פולט:

אהבה היא כמו קישוא
קליפה של קישוא
רירית ודביקה
או
שקיעה אדומה על ים כחול

דג מסכן נלכד בחול ...
בסוף הוא נהיה מאמר כזה מהסוג הפוסט-מודרניסטי, שמותר לדבר בו על דברים חשובים ... לשיר הזה יש את כל התכונות להיות מאמר. / השיר עדיין חולם בלילות להיות סיפור ... לא משנה לו מה פסיכואנליטיקאים חושבים עליו ... כשיר הוא מבקש חסד, יש לו חרוזים והוא שאף גבוה ... בסוף ברח לו חמשירון ... ים הוא עגבנייה / צנונית היא צנונית"

זהו שיר שנכתב בידי אימפוטקסט. אדם שלא גמר בדעתו כיצד לכתוב, והוא כותב על זה. הוא משול לעכבר המתנגש בדפנות המלכודת, מקפץ מצד לצד בתזזיתיות. בין ז'אנר לז'אנר בין נוסח לנוסח (לא מתוך גיוון כי אם מתוך פאניקה), הוא אינו משקיע בכרסום המחיצה אלא מכרסם מעט פה מעט שם וממהר לירוק. לבסוף הוא מתייאש, זוחל למרכז המלכודת, נהפך על בטנו ונופח את נשמתו בתרועת אדירים: "ים הוא עגבנייה / צנונית היא צנונית". זו המסקנה הנשגבת אליה הגיע המשורר לאחר שבחן לעומקן את תולדות הספרות וצורותיה, הביא בחשבון את דעת הפסיכואנליטיקאים והפליא באפולוגטיקה. "ים הוא עגבנייה / צנונית היא

של הברואים בנגב הוא נושא נורא-נורא חשוב. למרות שהשיעור העיקרי שלמדתי בזמן שעברתי על הכתבה הוא שאין שום סיכוי בעולם שהוא ישתנה לטובה. לפחות לא בזמן הנראה לעין.

וגם אם כן, לא בטוח שלי יש מה לעשות בקשר לזה. מתחושת הצדק החברתי והסיפוק האישי שהביאו אותי להתעסק בעיתונות מלכתחילה, נותרה עתה רק תחושה מפוקפקת של בטחון במקום עבודה מסודר, והמחשבה שגם החוט הדק הזה שמחבר אותי לעולם יתנתק מילאה אותי בחרדה מספיק גדולה שתמנע ממני למצוא פתרונות הולמים למצבי. כל עוד הייתה לי עבודה מסודרת הרגשתי שאני ממלא איזה חוב, שקיבל עם הזמן מימדים מוסריים, לרעיון כלשהו של חיים. וכדי לשכנע את עצמי שאני נהנה מהחיים האלה, נקלעתי למעגל של צריכה שכפה עלי לפתח תלות הולכת וגוברת בתלוש המשכורת הקבוע שלי. כשסיפרתי את זה לנערה חמודה שפגשתי כבר היא אמרה לי שהיא לא מבינה למה בנאדם צריך להתעסק במשהו שהוא לא אוהב. לאחר מכן, למשך שבוע, איבדתי את החשק לסקס."

אמנם, גם רצ"א חוטא לא פעם בפרובוקציות הומוריסטיות-פוליטיות-אקטואליות (וראו בהקשר זה את הפרק השלישי ב'רובים וכרטיסי אשראי' העונה לשם "שירים זעירים" ובו שורות כגון: "היד שהצביעה לשר הביטחון / עכשיו / מחטטת בתחת" או "הסיר את הפלולה / או שהפלולה נותרה והוא הוסר - / שר הביטחון?" וכו'...) אך נדמה שהוא עושה זאת כתשלום מס (או לחילופין כמחווה) לעדת מאמיניו. היינו, נוטל חלק במשחק שהכין עבורם, יורד לעם ומחזק בקרבו את תחושת הפטריוטיות ואת אהדתו לסוג המנהיג הנוהג ככל האדם. בפועל, משמש 'מעין' את רצ"א במספר אופנים שתכליתם אחת – האדרת רצ"א, הן במישור הפוליטי והן בזה הפואטי. אם באמצעות פרסום משוררים שאינם מאיימים ולו במאום על מעמדו של העורך כמשורר העל של כתב העת (ובפועל רק מסייעים בקטנותם להדהד את גדולתו), ואם באמצעות הפיכת כתב העת למלכודת דבש (או זבובים) המקבצת המונים תאווי פרסום סביב לרצ"א. (בגיליונות האחרונים, ובעת האחרונה בכלל, הולכת ומתבהרת המגמה: רצ"א זנח כל קריטריון זולת לאחד – ההשתלמות הפוליטית. רק כך נוכל להסביר את הרחבת החברה ואת חברתו למתי שמואלוף, נושא כליו של

רצ"א בהווה, עורך 'הכיוון מזרח' בעבר וישות א-פואטית המצטיינת בארגון הפגנות, בהזמנת מיניבוסים למפגינים ובהדפסת שירי המפגינים באנתולוגיות; או את חברתו, במסגרת איגוד המשוררים, לאמיר אור, יו"ר הליקון לשעבר, והאיש שהרוויח, ככל הנראה, הכי הרבה כסף מן השירה עברית מבלי שכתב שורת שיר אחת; או את חברתו לאלי הירש – עורך המקור של 'חרגול', מבקר השירה של 'ידיעות אחרונות' (והאיש שאחראי ל'החלום הישראלי', 'יצירת הפרוזה הסינטטית של רצ"א), לוחך פנכה פנקסן וכוחני המתקיים במרחב הספרותי, כרבים אחרים, מתוקף משרתו בלבד בעודו מחניף תדיר לדור הצעיר בתקווה שזה יקבלו כמשורר, לאחר שלא זכה ולו לשביב הערכה בקרב בני דורו וקודמיהם; או את חברתו של רצ"א לאריאלה אזולאי. האם דווקא ליצן החצר אינו מבחין שפרסום מאמר מאת אריאלה אזולאי – כוהנת הצילום המושחת בשמן המשחה צילומים של בתים הרוסים בעזה וסביבותיה – על 'השפה המהפכנית במצרים 2011' בגיליון 'מעין' השביעי, הוא בדיחה עצובה ופארודית המצייתת לכל חוקי וחוגי המדיה והמכוונת לטעמה הנכון? רצ"א, המתפקד בין היתר ככתב ב'הארץ' וככותב בטלוויזיה, נוהה באופן עיוור, כאחרון אנשי התקשורת, אחר כל תנודה במרחב האקטואלי. תמיד שם. תמיד מעודכן. תמיד מחובר. תמיד מדויק. תמיד חד-צדדי ותמיד כה צפוי ככל היפסטר והיפסטר. ככל ליצן עם אידיאולוגיה. ככל סוציאליסט שעובד ב'גלובס'.

לפני מספר חודשים, בעידודם של מאורעות קיקיוניים שפקדונו, הכריזו רצ"א וגרורותיו על הקמת "איגוד המשוררים והמשוררות". גוף ספרותי נוסף בא"י ששם לפניו מטרה אחת – כסף. פשוט מאוד. המון דיבורים על כסף ועל חוסר צדק משווע. ישיבות ארוכות, פרוטוקולים, זיווגים שלא ברא השטן בבחינת ודר זאב עם כבש, הכל נתקבצו סביב רצ"א ועוזריו כדי ללוק ממימי האגם הגדול. הבורגנות מפלרטטת עם מרקס. עסקנים ותיקים אורבים לשמנת, דודות ספרותיות ונערות צעירות חדורות בתחושת שליחות. "תנו כסף לשירה, תנו כסף למשוררים", זעק רצ"א בקולו המאנפך מבעד למגאפון המאנפך ושילהב את הקהל. "שירה – כסף" וכו'. בין המסובים, להוציא את רצ"א, לא היה ולו משורר אחד. ארגון המשוררים והמשוררות הוא גוף א-שירי. יתרה מכך, הוא גוף א-משוררי. מן החורים זחלו מיני רמשים והתגודדו סביב לנבלה כמוצאי שלל רב.

שהרי חברות באיגוד המשוררים והמשוררות היא ערובה וודאית להיותם משוררים (ומשוררות). למותר לציין שקיום ההתארגנות כולה מתאפשרת אך ורק הודות להדחקת השאלה המרכזית, מיהו משורר ומי לא ומהי לעזאזל שירה? הדיון הפואטי נעדר כליל משלוש סיבות עיקריות: א) הוא אינו, על-פי-רוב, מצחיק. ב) כמעט לאיש מן המסובים אין כלים לקיימו והוא אינו נגיש להם. ג) הוא יחייב קביעה של קריטריון, מה שבלתי-מתקבל על הדעת ושלא משתלם כמותית.

הצבת קריטריון משמעה שיש מי שאינם עומדים בו. רצ"א מבין זאת היטב – כל דיון שעשוי להדיר ולו אדם אחד ממעגל השבט, יש בו משום פוטנציאל הרסני שעשוי למוטט את מגדל הקלפים שעל ראשו עומד על ראשו רצ"א ומזמר: "בתור ליצן חצר יש לי יתרון... המלך חייב להיות בארמון... העמדה של הליצן מרשה לי המון". אך האם הליצן אינו חייב? האם הוא לא ישלם בחייו אם לא יעלה חיוך על פני המלך? האם הישרדותו כולה אינה תלויה ביכולתו להצחיק? גם כשהוא עצוב עליו להצחיק. הליצן הוא הבורד שבאנשי החצר.

האם נהיר הדבר לרצ"א, שממש כאותו הליצן, קיומו הספרותי תלוי רובו ככולו ביכולתו להמשיך ולהצחיק ולספק הנאה ואטרקציה לבורגנות החילונית המשכילה בקושי, המבקשת שעשוע ופורקן סטרילי. האם נהיר לו כי גזר על עצמו מושב לצים נצחי וקרא לו בשם – מרחב.

את הקטע הסוגר של רשימה זאת, אין לי אלא לכתוב בלשון של פנייה כלפי מושא הרשימה:

רצ"א יקר. אני מכיר אותך כשש שנים, ומעולם לא ראיתי אדם שזקן כל כך בזמן כה קצר, ששערו הקליש, שעניו שקעו במצחו, שפני הנער שלו הפכו לפני זקנה. לאחרונה צפיתי בתכנית טלוויזיה בה הופעת על תקן מוסיקאי. ביצעת את שירך החדש 'ישראליות בחלל', קטע מוסיקאלי מביך לכל הדעות, המנחים באולפן, נאלחים שבנאלחים, התלחשושו ביניהם, נבוכים, מחייכים זה לזה ולמצלמה. ישבתי מול המרקע וכאבתי את נפילתך. ראיתי אותך משתדל, בכל הכוח, רוקד, מאנפף, מבקש לזעזע, להגחיק כדרכך את ההתרחשות שבסופה הוגחכת אתה, שעה שכל תנועותיך נחשפות בזאת

אחר זאת כמעושות. התזמון והדיוק שאפיינו אותך פינו את מקומם למאולצות גמלונית ועצובה למראה. עקרון ההישנות כשל. רועי – הפכת לשבוי של צ'יקי. בלית את המסכה מרוב שימוש. ובעד הסדקים ניתן לראות את הפנים העייפים והעיניים הריקות. אחא – מת לך המבט! מאתיים משוררי 'מעין' היו מתי מבע בין כה וכה – הגם אתה צ'יקי? כל תגובה, מאמר או שיר, שכתבת בעת האחרונה, היו צפויים מראש. מוכתבים בידי השרירותיות האיומה שכפה צ'יקי על רועי, שכפתה עליך המחויבות הציבורית. קם הגולם על יוצרו. אתה האנשים החלולים. "הכי מגניב", "הכי יפה", "הרמטכ"ל מחטט בתחת", "שכבתי עם הרמטכ"ל", "שכבתי עם טייקון", "הכי מצחיק". הכל מאולץ, צפוי, עייף. בשתיים בלילה, אתה גורר את עגלת הקניות עמוסת גיליונות 'מעין' במעלה שדרות בן-ציון, בקושי הולך, כפוף, שדוף, רצ"א רצוף, ועדיין "הכי מגניב". כחלק מן המאבק בפואטיקה הפסיכולוגיסטית של דור-המדינה, הסכמתי איתך כמעט על כל מילה כשדיברת על בעייתיותה של 'שירת הפצע' (למעט הפיתרון שהצעת – איך לא – המעבר לפוליטי. מעבר מן הפצע של הפרט לפצע גדול יותר, הפצע הקולקטיבי). אך מה בדבר הפצע המדמם, הטראגי, האומלל, שהבאת אתה על פרצופך. אין מחזה קשה כפניו של ליצן עצוב המבקש להיראות שמח. או כפני משורר שהפך בירוקרט. או כפניו של אדם הנאחז בנעורים אבודים.

שלך,

יהודה ויזן